

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ: ФІНАНСОВИЙ АСПЕКТ

Державна політика охорони здоров'я є невід'ємною складовою державної соціальної політики. Останніми роками зазначений термін все частіше зустрічається не тільки у зарубіжних та вітчизняних наукових працях, а й у офіційних державних документах. Це зумовлено тим, що здоров'я людей визнано вищою соціальною цінністю, а його охорона – важливим напрямом діяльності держави і суспільства. У даному контексті погоджуємося із науковцем Н. П. Ярош, яка справедливо вважає, що охорона здоров'я як окремої людини, так і населення загалом у суспільстві – це соціальна діяльність, зміст якої полягає у здійсненні комплексу організаційних, правових, фінансових і суто медичних заходів, спрямованих на зміцнення здоров'я та лікування захворювань людей, яке можна розглядати як визначальний чинник рівня людського розвитку суспільства та його прогресу, соціальної політики держави та її національної безпеки [5, с. 283].

Проведення вказаних заходів у сучасному суспільстві покладається на органи державної влади і законодавчо регулюється. Так, у статті 3 Конституції України вказано, що «...права і свободи людини (в тому числі і право на охорону здоров'я – примітка автора) та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. ...Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [2]. Згідно зі статтею 49 Основного Закону України охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм. Держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування. У державних і комунальних закладах охорони здоров'я медичну допомогу надають безоплатно; існуюча мережа таких закладів не може бути скорочена. Держава сприяє розвитку лікувальних закладів усіх форм власності.

У Законі України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19. 11. 1992 р. №2801–XII також зазначено, що «... охорона здоров'я – один із пріоритетних напрямків державної діяльності. Держава

формує політику охорони здоров'я в Україні та забезпечує її реалізацію» [1].

Проблемам державної політики охорони здоров'я населення присвячені праці українських та зарубіжних науковців, зокрема: М. М. Білинської, О. В. Баєвої, О. В. Виноградова, З. С. Гладуна, В. Д. Долот, Л. І. Жаліло, Я. Ф. Радиша, В. П. Криштопи, Н. І. Кризиної, В. М. Лехан, А. Малагардіса, В. Ф. Москаленка, Н. Р. Нижник, В. М. Рудого, Г. О. Слабкого та ін.

«Стрижневою ідеєю сучасної політики України у сфері охорони здоров'я, – як вірно зазначає З. С. Гладун, – мало би стати організаційне, фінансове, кадрове і правове забезпечення найсучаснішої медичної допомоги за повного дотримання прав людини і громадянина у цій сфері, зокрема і пацієнтів, і медиків, що повністю відповідало би рекомендаціям Всесвітньої організації охорони здоров'я «Дванадцять принципів організації охорони здоров'я для будь-якої національної системи охорони здоров'я» [3, с. 63].

Перефразовуючи зазначене твердження, вважаємо, що необхідною передумовою формування та реалізації державної політики охорони здоров'я є правове, інституційне та фінансове забезпечення. Зупинимось детальніше на проблемах фінансування охорони здоров'я в Україні.

Модель фінансового забезпечення охорони здоров'я формується залежно від соціально-економічної політики, яка проводиться в країні, із врахуванням ролі та функцій держави.

У сучасному світі основними джерелами фінансового забезпечення галузі охорони здоров'я є бюджетні кошти; внески на обов'язкове та добровільне медичне страхування; власні кошти юридичних та фізичних осіб, що надходять у вигляді благодійних внесків, плати за надані послуги тощо. Переважання одного із джерел фінансових ресурсів визначає модель фінансового забезпечення галузі охорони здоров'я.

Національна система охорони здоров'я, як прийнято вважати, переважно фінансується за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів. Таке твердження ґрунтується на положенні статті 49 Конституції України, в якій закріплено право кожної людини на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування, яке забезпечується державним фінансуванням.

Упродовж 2004–2010 рр. обсяг видатків зведеного бюджету України на фінансування галузі охорони здоров'я в Україні зріс у 3,7 рази (на 32606,1 млн грн) та у 2010 р. становив 44765,5 млн грн. Основним джерелом фінансових ресурсів зазначеної галузі залишалися кошти місцевих бюджетів, абсолютна величина яких щороку збільшувалася. Спостерігалася тенденція до зменшення частки коштів державного бюджету з 28,4% у 2004 р. до 19,6% у 2010 р. і зростання питомої ваги коштів місцевих бюджетів з 71,6% у 2004 р. до 80,4% у 2010 р. у структурі джерел фінансового забезпечення охорони здоров'я.

Упродовж 2004–2010 рр. як негативну тенденцію можна відмітити зменшення питомої ваги видатків зведеного бюджету на охорону здоров'я у загальному обсязі видатків зведеного бюджету України із 11,99% у 2004 р. до 11,85% у 2010 р. та як позитив – зростання частки зазначених видатків у ВНД – із 3,56% у 2004 р. до 4,08% у 2009 р. та у ВВП – із 3,52% у 2004 р. до 4,0% у 2009 р. (рис. 1).

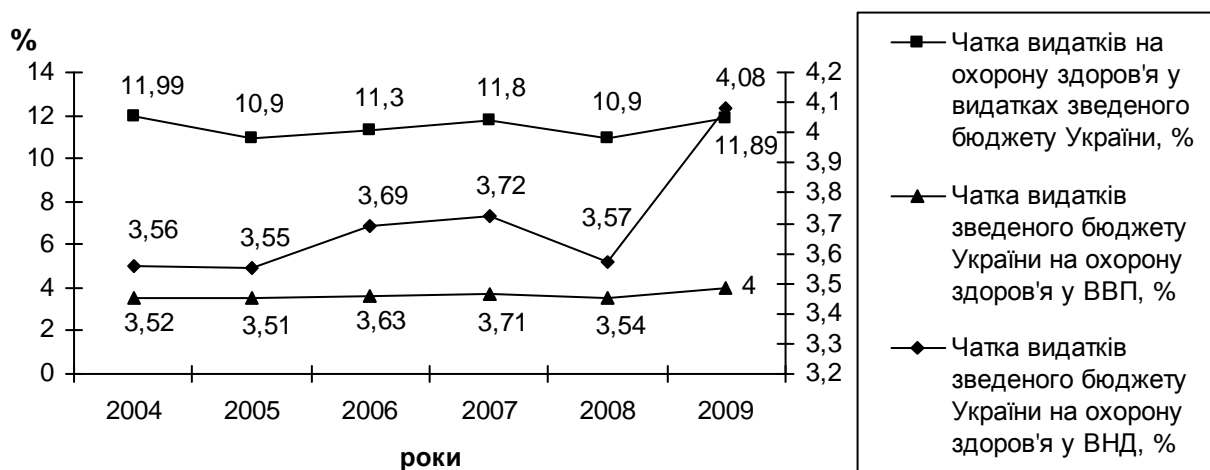

Рис. 1. Питома вага видатків зведеного бюджету України на охорону здоров'я у загальному обсязі видатків зведеного бюджету, ВВП та валового національного доходу України у 2004–2009 рр., %*

Така ситуація свідчить про зниження пріоритетності бюджетного фінансування галузі охорони здоров'я в Україні і, на наш погляд, не є виправданою, оскільки в умовах зростаючої захворюваності та смертності українського населення зростає його потреба у високоякісній та доступній медичній допомозі.

Незважаючи на зростання обсягів видатків бюджетів на охорону здоров'я і у відсотках до ВВП (з 3,52% у 2004 р. до 4% у 2009 р.), дані по-

* Примітка. Розраховано та побудовано на основі даних Державної служби статистики України та [4].

казники залишаються в Україні майже у 2–3 рази нижчими порівняно з країнами-членами Європейського Союзу і не належать до числа соціальних пріоритетів держави, оскільки за рекомендаціями Всесвітньої організації охорони здоров'я для забезпечення ефективної і кваліфікованої медичної допомоги державні витрати на охорону здоров'я повинні становити 7–10% від ВВП (у країнах Європейського регіону зазначений показник становить близько 7,7%, країнах-членах Європейського Союзу – 8,7%).

Це підтверджує, також, неможливість держави виконувати фінансові зобов'язання щодо забезпечення бюджетними коштами політики охорони здоров'я на рівні, «... не менше 10% національного доходу [1]» (питома вага видатків зведеного бюджету України на охорону здоров'я у ВНД не перевищувала 4,08% у 2009 р.). Незважаючи на це, Україна продовжує декларувати безкоштовну медицину.

Дослідження джерел фінансового забезпечення закладів охорони здоров'я дає змогу констатувати, що важливе значення для організації і розвитку охорони здоров'я має її приватне фінансування. Питома вага коштів фізичних і юридичних осіб (внески у лікарняні каси, на придбання полісів добровільного медичного страхування, оплата населення за надані медичні послуги, придбання лікарських засобів і виробів медичного призначення) у структурі джерел фінансування національної системи охорони здоров'я становить 45%. Зазначений показник в Україні вищий, ніж в окремих європейських країнах (11,8–31,7%), Японії (26,2%), Канаді (30,2%) та починає наближатися до аналогічного показника в США (56%) – країни із приватною (платною) моделлю фінансового забезпечення охорони здоров'я.

Отже, є підстави стверджувати: де-юре бюджетна модель організації та фінансування охорони здоров'я, яка дісталася нашій державі у спадок від існуючої в СРСР моделі Семашко, де-факто трансформується в систему, яка поєднує суспільні та приватні джерела фінансування.

У зв'язку з цим, актуальним є розробка науково обґрунтованої стратегії реформування державної політики охорони здоров'я та вибір оптимальної моделі організації та фінансового забезпечення зазначеної галузі.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 р. №2801-XII (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – №34. – С. 59–83.
2. Конституція України: прийн. на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. №254/96 ВР (із змінами та доповненнями). – К. : Право, 1996. – 38 с.
3. Сучасне українське медичне право: Монографія / За заг. ред. С. Г. Стеценка. – К.: Атіка, 2010. – 496 с.
4. Фінансова звітність про виконання Державного, місцевих, зведеного бюджетів України за 2004–2009 рр. Офіційний сайт Комітету Верховної Ради України з питань бюджету. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до докум.: <http://budget.rada.gov.ua>.
5. Ярош Н. Державне управління якістю медичної допомоги / Н. Ярош // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2004. – №2. – С. 282–286.

Лубкей Н. П.

к. е. н., доцент кафедри фінансів

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ТА СПРАВЛЯННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ ТА ЗБОРІВ В УКРАЇНІ

Одним із джерел власних доходів місцевих бюджетів в Україні є місцеві податки та збори. Зазначені платежі мають вагоме фіскальне значення у структурі доходів місцевих бюджетів більшості економічно розвинутих держав. В Україні ж їх роль у формуванні дохідної бази місцевого самоврядування є незначною. Упродовж останніх років частка місцевих податків і зборів в загальній структурі доходів місцевих бюджетів України не перевищувала 4% [1]. Варто зазначити, що в умовах проголошення курсу на децентралізацію бюджетної системи такий стан справ є дещо парадоксальним.

Можна сказати, що склад та обсяг мобілізованих до бюджетів місцевих податків і зборів відображають рівень незалежності місцевих органів влади від центру, а відтак – рівень потенційних можливостей реалізації на місцях власних ініціатив.

В Україні 1 січня 2011 року вступив у дію Податковий кодекс, який вніс значні зміни у вітчизняну податкову систему загалом та у підсистему місцевих податків і зборів зокрема [2]. Так, замість 14 місцевих податків та зборів*, визначених Декретом Кабінету Міністрів України «Про місцеві

* *Примітка.* У Декреті Кабінету Міністрів України «Про місцеві податки та збори» перед втратою ним чинності було визначено 16 видів місцевих податків та зборів, а у Законі України «Про систему опода-